

Onderweg naar vraaggestuurde zorg, jeugdgezondheidszorg als schakel tussen preventie en curatie,

in: Maandblad voor Geestelijke Gezondheidszorg, 55, nr. 6/7, 2000

Dirck van Bakkum & Tonny Filedt Kok-Weimar,

Drs. H.J. van Bakkum (1947) is cultureel antropoloog, adviseur jeugdbeleid-jeugdzorg en partner in adviesbureau Moira CTT te Utrecht. www.ctt.nl
T.L. Filedt Kok-Weimar (1943) is jeugdarts en opleidingsmanager Jeugdartsenopleiding bij het Instituut TNO Preventie en Gezondheid te Leiden.

Samenvatting

Wetten worden gemaakt om rechten, plichten en belangen van burgers te waarborgen. De manier waarop een wet is opgebouwd en geformuleerd, heeft daar directe invloed op. Vorm en inhoud zijn ook op dit niveau niet te scheiden. In de nieuwe Wet op de Jeugdzorg worden rechten en belangen van ouders en kinderen met hulpvragen geregeld en de commissie Günther maakt in haar rapport van december 1999 die hulpvragen van kinderen en hun ouders tot uitgangspunt: 'Het Bureau Jeugdzorg werkt vraaggestuurd' (Günther, 1999, p. 23). De commissie legt niet verder uit wat ze daarmee bedoelt.¹ Kan de nieuwe wet zo geformuleerd worden dat het principe van vraaggestuurdheid consequent als leidraad dient voor het organiseren, niet alleen op het niveau van ministeries, maar ook op dat van provincies, van gemeentes en van directies van instellingen, van de jeugdzorg en het jeugdbeleid? Het consequent versterken van vraaggestuurde ondersteuning zal het probleemoplossende vermogen van families kunnen vergroten. Families, ouders en overheid hebben veel gemeenschappelijke, maar soms strijdige belangen. De kwaliteit en effectiviteit van de jeugdzorg zou toenemen indien in de nieuwe wet de belangen van de overheid in het grootbrengen van jonge nieuwe burgers afgewogen worden tegen die van families, ouders en kinderen. De jeugdgezondheidszorg werkt al heel lang en steeds meer vraaggestuurd en kan de afstand tussen preventieve en curatieve jeugdzorg overbruggen.

Werkelijk vraaggestuurde jeugdzorg voorziet in een grote behoefte van gezinnen aan snelle en passende hulp. De belangen van ouders, die hulp vragen of nodig hebben, vallen lang niet altijd samen met de belangen van de overheid om nieuwe burgers groot te brengen. Recht op hulpverlening is niet hetzelfde als het belang van een veilige en stabiele omgeving. Kinderen en hun ouders hebben stabiliteit, voldoende inkomen en een prettige, veilige (woon) omgeving nodig. De commissie noemt deze groeiende (ontwikkelingsgerichte) omgevingen fysieke en sociale contexten: gezin, dagverblijf, school, kerk (over moskee en hindoeïstische tempel hoor je haar niet), peuterspeelzaal, buurt, sportclub, stad en vriendenkring. Het zo-zo-zo beleid van de bestaande wet op de jeugdhulpverlening (hulp dient zo vroeg, zo snel, zo kort, zo licht en zo passend mogelijk te zijn) kan met dit uitgangspunt worden aangepast. Zo lang mogelijk thuis of in de familie kan daaraan nog worden toegevoegd. Vraaggestuurd werken betekent dat de belangen van het kind en belangen van ouders altijd en overal in het beleid en organisaties uitgangspunt voor aanbod zijn.

Hoe worden de verschillende, in het rapport Günther genoemde, sociale contexten met elkaar in verband gebracht? Hoe koppelen ouders die contexten? Zij zijn als eerste verantwoordelijk voor de groei van hun kinderen en een samenhangend systeem van veilige en groeiende contexten zal beter toegeruste kinderen produceren. Om optimale groei omstandigheden voor hun kinderen te organiseren koppelen, vooral moeders, familie, andere ouders, sociale netwerken in de buurt, school en onderwijzers, leraren enzovoorts. Maar waar en hoe volgt de preventieve en curatieve jeugdzorg ouders om zo vroeg mogelijk te reageren als het niet goed gaat? Dat doen preventieve professionals en sleutelpersonen, waaronder de jeugdarts en leraren. De wijkagent voor de straat, de interne begeleider voor de school, de jongerenwerker voor het buurthuis, het arbeidsbureau voor werk, de pastoor of imam voor de zingeving, maatschappelijk werk voor de materiële en immateriële hulpverlening, de sporttrainer het sportveld et cetera. Deze mensen signaleren vroegtijdig en geven de signalen door. Waar nodig koppelen zij de sociale contexten van ouders en hun kinderen en bieden zondig preventieve ondersteuning of passende hulpverlening. Hoe meer samenhang de wereld voor kinderen krijgt, des te beter worden ouders ondersteund en des te sterker zijn de waarborgen voor vraaggestuurd werken.

De JGZ is een belangrijke schakel tussen jeugd, jeugdbeleid en jeugdzorg. De discussie over de jeugd en haar lichamelijke en geestelijke gezondheid is volop gaande. Enerzijds is er de constatering dat de jeugd in Nederland verhoudingsgewijs goed (lichamelijk) gezond is, anderzijds worden trends gesignaleerd die wijzen op een toename van maatschappelijke, psychosociale- en emotionele problemen. Jeugdcriminaliteit, schooluitval en het gebruik van alcohol en drugs vragen de laatste tijd veel aandacht. Koppeling van epidemiologische gegevens van kinderen kan belangrijke inzichten opleveren voor preventieve interventies. Deze overwegingen komen voort uit grote getallen en beleidsdenken, maar goede zorg is ook maatwerk, en maatwerk is per definitie klantgericht en vraaggestuurd. Kwaliteit in jeugdbeleid en jeugdzorg is uiteindelijk te vinden in een evenwicht tussen het belang van ouders om hun kinderen groot te brengen en het belang van de overheid bij goede en gezonde burgers. Geen enkele inspanning vanuit door de overheid gefinancierde zorg voor jeugd kan echter de betrokkenheid en inzet overtreffen van ouders, verdere familie en andere sociale verbanden om kinderen groot te brengen. Alle, ook hooggekwalificeerde, hulp en zorg zullen goedkoper en beter worden indien families op allerlei manieren ondersteund worden om hun tijdelijk beperkt opvoedend vermogen op peil te brengen en te houden. De jeugdarts en jeugdverpleegkundige kunnen, als hooggekwalificeerde sociaal-medische professionals, een brug slaan tussen de belangen van ouders en de belangen van de overheid voor een gezonde jeugd. Het zou goed zijn indien deze overwegingen een plaats krijgen in de vaststelling van een goed basispakket gezondheidszorg voor alle jeugdigen. Vraaggestuurde zorg, een die voortdurende balans zoekt tussen belangen van ouders en overheid, met de JGZ als voorbeeld, verdient een duidelijke verankering in de nieuwe Wet op de Jeugdzorg.